

עשה על, ספורי אהבים" לשמואל יוסף עגנון

עוד מסיפורי העלומים הראשון של ש"י עגנון "עגנות", שראתה אור הדרום ב"העומר" לש. בן ציון, הפציע אור דקיסטון של אהבה מופלאה, שנת-רקמה בין דינה בת השר אחיעזר והאור מן בן אורי ונתסוגו באהבה זו בשר לרוח, רטוריקתורין וכיסופי-נפש. ועל אהבה מנומרת, המתגלית פעם בקרינת-נפש ופעם בעכרריות היצרים האפלים יספר ש"י עגנון ב"ספורי אהבים" שלו, שייחדם במדור מיוחד. ואמנם, אין "סיפורי אהבים" אלו משתלבים במערכה סיפורית אחת. שר נה הוא החומר, שנקטו בהם הסיפורים ונברל הקצב שבהם נכתבו; והמעבר מזה לזה מפתיע לא מעט, כמעבר משירה ענוגה לפרוזה אפרורית.

בחלק מ"סיפורי אהבים" מופיע ענין בליריקון דקיהאוזן, המאסף לתוכו דוים וכנירדוים עריניים וענוגים מחיי נשטות, וצעיף רומנטי פרוש על הרוב רים, ובחלק אחר — הוא ריאליסטי סטיריקון, בתיאורו הוי אקטואליים ביותר.

ואף על פי שהאמן הכתיר את כל אותם הסיפורים, הרחוקים זה מזה בתכלית, בכותרת אחת והסמיכם זה לזה במקום — אין אנו משתפים עצמנו בשעת קריאתם למערך-לב אתה, וכדאי ונעים לקרוא אותם תוך ריחה-זמן ידוע, להכיר בין שירה לפרוזה, בין קודש לחול.

ה"סיפור הענוג והכובש ביותר ב"סיפורי אהבים" הוא בלי ספק "ברמי ימיה", מורגשת בו השפעת הכתיבה הסקנדינבית-אשכנזית, השפעה שאינה פוגמת בשלימות ובעצמיות אלא מנווית את אמצעי הביטוי הרקים של האמן, השקיפות והפשטות, שמתלבשות בהן

הוויית עמוקות דוקא, ההרצאה האפית, שזעות בה נימות ליריות דקות — כל אלו ישנו ל"ברמי ימיה" נועם ותו שובי-נפש. לשכך במחרות מלים עכ"ריות שקטות וצנועות נפתלי-נפש גדר לים, הפיכות וזעזועים כדרך שעברו על לאה, תרצה בתה ועסביה מול, ולספר על כל זה בתום ובקצב שקול, בלי מפלי-ניבים גועשים, בלי כל התפוצצות סיר-לולית — הרי יש בזה משום אמנות מביגרת ומסוערת, מרוח-שליטה אדיר על צבע וסוף.

ואולם גם ברקמה הסיפורית גופה, בכתיבות התיים, שעם כל הרומנטיות החיננית הנסוכה עליהם — הרי זוהי מציאות, ואף רנע לא יעלה על לבנו להטיל בה שמץ חשד. כשאנו פותחים בקריאת הסיפור, נצימד לרמותה של לאה החולה, המבשמת בקסטי-טות לבנים וזכים את כל אשר סביבה. כמה אצילות, כמה פיוס שמעי כר-לחיים שופעת אשה זו. וקודם שידע לנו סוד חייה, אהבתה הטרגית לכול — כבר יורגשו בה ריפורפי עצב אנושי עמוק של נשמה יפה וזכה הש-בויה במאפריה-סביבה. ועל רקע המות, המתדפק בחשאי על פתחי נשמה זו, ייבלט ביותר אסון-החיים; ורק אנשים מוכי-עוררן, הרואים כל ימיהם רק את הסליפות של החזיונות והעלילות ולתוך לא יגיעו, כדוגמת הורי לאה, לא יכלו לראות את אשר ראה ראייה חודרת, ראיית אוהב, עסביה מול. ואמנם, הוא אמר לפקות את עינו אביה ואמר לו: "הה, ארונה, מחלה אחרת בלב בתך, שכל מעינות הרפואה לא ירפאות. ואנכי אמרתי רפא ארפאנה, ואתה הרי חקתני בזרוע". מול ידע את סוד הדי וי והיא באהבה, אבל על אראלי-אהב-

תו גברו מצוקי-חשבון פעוט. ואולם מה שלא ניתן לו לתקן בריפוי של לאה אהיבתו — ניתן לו בתרצה בתה. כתר האהבה של מול ללאה התפלש בעפר, הועם זהרו, אבל לא התנפץ ואחרי גל-גולי ימים לסבלות ומצוקות, לענות נפש אלמת, הנושאת בדומיה את זר-הקוצים — חזר וניתן בראש תרצה, בתה של לאה. אמנם, השטנים בדמוח הבחור העשיר לנרא ושליחו השדכן נוטסקינד התאבקו גם הפעם וארבי לנפשה של תרצה, אולם מות האם נעי שות לה כצורה-חיים, ונר האהבה שהוד-לק על ראש לאה להורידה שחת — האיר כנתיבות-תקומה לתרצה בתה.

כך מפציע האמן סרנים סרנים והיו לרקמה פורנת, יצרף צליל ענוג ורק למשנהו והיו למנגינה נונה וערכת, מני-גינת המות והאהבה. ואותה מנגינה מופלאה, רות-סודות שלא מכאן, מנגינת-אהבה, בחיק המות — הוטה גם בסיפור האחרון שב"סיפורי אהבים", "חופת-הרודים". רחשי החיים והדי המציאות ככאן רפו לעומת "ברמי ימיה", ומעולפים הרברי צעיף מופטי, אולם את כוח-הרמיון, הפיוס, ההצצה למאחורי הקלעים, ההקשבה להדים דחור קים — כל זה גאה ועלה בספוד זה. נת-רומם מסך הפרוש על פנת-אימים וינני עו צללי אנשים, דמיות העומדות על גבול המציאות והאגדה, והאגדה תרחק את רגלי המציאות, החיים והמתים ייצמדו למעגל, ויש שהמתים נעשים בכוח הכשפים של האמן חיוניים יותר מהחיים. ואותו יוחנן שומר המתים, גם מת איננו ותיח לא יחיה", זוהי מעין הוייה מופלאה שנדמו בה הדי החיים ונתמזגה עם "דממת הנצחים". ואף על פי שיצא פעם ל"שדה החיים".

יעשה מעשים, יתנועע, ידבר, יאכל ויש-תה — אין כל זה אלא מדומה, למראית עין, כי שורש הויתו — במות. ולא ייפלא, כי גם "חופת הרודים" שכו נסי-בעה בבית-הקברות עם הנערה המתה צלה, זו שהיה בא לחנות אחותה ומביט אל תו הזהב שבשערותיה השחורות. יוחנן, צלה, דמויות הנערית המתות היוצאות במחולות וכל רחשי בית-הקברות, — בכמה חיות כובשה יסופר עליהם, כיצד יודע האמן למהות את הנכול בין המציאות והאגדה ולתקוע אותנו לתוך האגדה כאל מציאות ממש. וגם האהבה המתגלית כאן בריפורפים בלתי-נתפסים, כמשק כנפים נעלמות — אף היא צמחה על משואות החיים...

ואולם עגנון האמן, היודע לשזור רקי מת-פלאים זו של אהבת לאה-תרצה-מול או אהבת יוחנן-צלה — יציג לפעמים כף רגל גם על אדמת היצרים האנושיים האפלים. היא תיאר ב"עובדיה בעלי-מים" את כל ה"באזשים" שבתאותי בשרים (שיוני סריל), את המשחק העל שכאהבה ב"נבעת החול" (חמדה, שמאי, ועל חיות), את התככים, הנרגנות והנצי חנות הנכובה עד כדי דו-קרב שכאחד בה ב"ננערינו ובזקנינו" (אכדשנקיל, זילבר, זילברטן וכו').

אפס הצל והכתמים, הספרא אחרא שבאהבה — נבלעת בחריצים ובסדרים של ההוייה האנושית. אין אהבה זו שלטת בכוח ראשון בחיים, אין שליטי תה גלויה וגם ללב הקורא לא יתמשך צלה. ואילו האור ש"ברמי ימיה" האור של "חופת רודים" — יתמזגו בסימי פוגיה פיוסית דקת-צלילים, המלווה את הקורא ימים רבים רבים...

נתן גרינבלאט